CZU: 349.6:343.211.3 **DOI: 10.5281/zenodo.7348703**

CONSIDERAȚII PRIVIND REALIZAREA OBIECTIVULUI PROTECȚIEI MEDIULUI PRIN CONTRIBUȚIA DREPTULUI PENAL

BRAŞOVEANU Florica,

profesor universitar, doctor,Facultatea de Drept şi Ştiinţe Administrative,Universitatea „Ovidius” din Constanţa

The contribution of criminal law to the attainment of the objective of protecting and preserving the environment cannot be overlooked, particularly from the perspective of adapting it to the needs of reality and increasing the danger of destructive actions for the natural heritage.

As early as 1977, resolution no. 5 of the European Environment Law Council stressed that fundamental value such as life or private and public property, the environment must be protected on the same basis by criminal law: together with murder or theft, each criminal code must contain one or more criminalisations of pollution, injury, destruction, degradation or other encroachment on nature.

The process of adapting criminal legal means to the requirements of environmental protection has two main sides. The first starts from the insufficiency of the adherence of classical criminal legal regulations and institutions to the specifics of ecological problems, explained especially from the historical perspective and which required an obvious effort to adapt.

Keywords: environment, legal protection, legal means, criminal law.

Deoarece realitatea socială şi juridică a recunoscut importanţa şi totodată valoarea mediului, protecţia acestuia prin intermediul mijloacelor dreptului penal pentru a avea eficienţă trebuie să se bucure de recunoaştere şi consideraţie având în vedere valoarea inestimabilă protejată.

Folosirea instrumentelor dreptului penal pentru atingerea obiectivului protecţiei mediului s-a impus cu dificultate având în vedere specificul domeniului, de cele mai multe ori daunele ecologice nu pot fi estimate pecuniar, efectele negative ale acestora se resimt atât în timp cât şi în spaţiu. Astfel, pe lângă valorile protejate în mod tradiţional de dreptul penal au fost alăturate alte valori, cum ar fi mediul, sănătatea publică.

La nivel internaţional regimul juridic al combaterii fenomenului poluării este asigurat prin instrumentele dreptului penal, infracţiunile raportându-se la sursa poluării sau mediul protejat. Ca atare, alterarea calităţii mediului a încetat să mai fie doar o preocupare naţională şi se regăseşte tot mai des în obiectul unei guvernanţe mondiale.

În domeniul răspunderii pentru prejudiciile cauzate mediului, rolul principal este atribuit mijloacelor civile sau administrative cu caracter preventiv, iar mijloacele de drept penal, cu caracter represiv jucând un rol subsidiar.

Pentru a depăși aceste neajunsuri legislația penală a trebuit să cunoască modificări la nivelul condiţiilor de incriminare, al sancţiunilor (pedepselor) aplicabile, dar şi al mijloacelor procesuale de realizare a răspunderii penale.

Pericolul social, ca trăsătură esenţială a infracţiunii şi expresie a atingerii valorilor de maximă importanţă pentru societate, a trebuit să-şi asimileze şi valorile de ordin ecologic, în frunte cu *protecţia mediului*, clasificată ca *obiectiv de interes public major*, cu consecinţa directă a incriminării drept infracţiuni a unor fapte de încălcare a regimului legal de protecţie a mediului. Astfel, au apărut infracţiuni noi, de la simpla poluare intenţionată a apelor până la terorismul ecologic.

De asemenea, în domeniul pedepselor, au fost introduse dimensiuni noi, cum ar fi, răspunderea juridică a persoanelor juridice, suspendarea sau închiderea definitivă a activităţilor ce alterează calitatea mediului, etc., pe lângă cele tradiţionale, respectiv amenda şi închisoarea. Tot astfel, şi în plan procedural, s-au dezvoltat: expertiza tehnică ecologică, cazierul judiciar ecologic, etc. Cheia acestei probleme o reprezintă, delimitarea infracţiunilor specifice acestui domeniu, infracţiuni ecologice, iar în viitor, formarea dreptului penal al mediului. Obiectivul principal este reprezentat de protecţia valorilor naturale importante pentru societate, incriminând fapte şi aplicând sancţiuni caracteristice. [1, p. 329]

În condiţiile reglementărilor penale actuale, răspunderea penală pentru încălcarea normelor juridice privind protecţia mediului manifestă unele particularităţi în raport cu natura obiectului ocrotit, dar şi cu specificitatea efectelor faptelor incriminate. În vederea angajării răspunderii penale, faptele incriminate ca infracţiuni trebuie săvârşite cu vinovăţie.

Consacrarea protecţiei mediului ca o problemă de interes major, dar şi recunoaşterea dreptului fundamental la un mediu sănătos în Constituţiile unor state au impus totodată şi consolidarea capacităţii instrumentelor juridice de atingere a obiectivului stabilit.

Intervenţia penală are rolul de a conduce la formularea unei incriminări generale care să sancţioneze atingerile importante aduse regulilor de protecţie a valorilor mediului.

Din punct de vedere evolutiv pot fi identificate unele repere importante care conduc spre realizarea acestui obiectiv. Astfel, necesitatea incriminării generale este găsită în prevederile *Directivei 2008/99/CE din 19 noiembrie 2008 privind protecţia mediului prin intermediul dreptului penal*. [7]. Asigurarea prevederilor cuprinse în legislaţia de mediu se poate îmbunătăţi prin intermediul sancţiunilor penale, reflectând dezaprobarea socială clară. Scopul său declarat este de a dezvolta măsuri de drept penal pentru a proteja mai eficient mediul şi de a asigura armonizarea legislaţiei statelor membre UE privind infracţiunile şi sancţiunile aplicabile mediului, pentru a evita ca autorii acestor infracţiuni să profite de orice diferenţă. Directiva solicită instituirea de sancţiuni (penale) „eficiente, proporţionale şi disuasive”, care să conducă la ideea că condamnările penale pot fi mai preventive. [5, p. 253].

În ciuda deficienţelor intervenţiei penale în acţiunile de protecţie a mediului până în prezent, manifestate în caracterul unilateral, relativ inadecvat al acuzaţiilor sau eficacitatea redusă a sancţiunilor, abordarea eco-criminalităţii prezintă o virtute incontestabilă care nu există în alte forme de responsabilitate. Este în primul rând o funcţie de intimidare a potenţialilor autori de infracţiuni împotriva mediului prin pedepse şi, prin urmare, efectul ei preventiv.

Caracterul notoriu al procedurilor penale, în special cu privire la prejudiciul valorilor ecologice şi propaganda lor specială, este amplificat de mass-media, adăugând efectul descurajant al măsurilor penale. Astfel, dreptul penal pare a fi mai bine adaptat stimulentelor preventive care domină acţiunea de mediu. Desigur, păstrarea taxelor de mediu regăsite în art. 98 O.U.G. nr. 195/2005 privind protecţia mediului modificată şi completată şi prin numeroase reglementări sectoriale privind problemele de mediu, dependenţa acestora de cerinţele administrative şi lipsa de adaptare la specificul domeniului au afectat în mare măsură eficacitatea intervenţiilor penale de protecţie a mediului. [5, p. 253].

Atingerea specificului de tip acuzator, autonomie, comprehensiune şi adaptare completă la problemele de mediu este încă scopul absolut al legislaţiei relevante şi al metodelor teoretice.

Nevoia delimitării unei construcţii teoretice, cu obiectiv principal protecţia mediului prin mijloacele de drept penal devine astfel imperios necesară având obiective proprii, concepte şi principii specifice.

Este, aşadar, din această perspectivă, un drept sancţionator, la care se recurge pentru a găsi sancţiuni suficiente în vederea asigurării respectării obligaţiilor edictate în diverse domenii şi aceasta cu atât mai mult cu cât ramura de drept respectivă este una tânără, în plin proces de delimitare a autonomiei şi caracteristicilor sale şi care, nu dispune încă de sancţiuni proprii, suficient de eficiente şi instituie măsuri noi, greu de realizat şi pe deplin acceptate.

Amestecându-se tot mai mult cu prevederile a numeroase disciplinele, în primul rând juridice, dreptul penal se evidenţiază ca un drept pozitiv de „gradul al doilea”, receptând indirect şi mediat influenţele generale ale noilor orientări manifestate în plan social [6, p. 2].

Raportul Consiliului Europei prezentat în organului decizional al Consiliului Europei - Comitetului miniştrilor la data 5 iunie 1990 [5, p. 124] arăta că: „Pentru a para ameninţările grave împotriva mediului, ţările membre ale Consiliului trebuie să folosească toate mijloacele avute la îndemână pentru a asigura o protecţie ecologică maximală prin intermediul unei concertări cât mai intense”. Ca atare, nivelul de protecţie a mediului asigurat cu ajutorul dreptului penal indică importanţa acordată de state domeniului protecţiei şi conservării mediului.

Semnificativă rămâne, astfel, conştientizarea realităţii că mediul impune protecţie în ansamblu, nu doar pentru a servi utilizării componentelor sale de către oameni sub o formă ce este adecvată din punctul de vedere funcţional. Astfel, poate fi utilizat şi efectul semnificativ al dreptului penal în ceea ce priveşte protecţia anumitor valori.

Pentru asigurarea unei protecţii eficiente a mediului în totalitatea sa împotriva factorilor nocivi este necesară delimitarea unei categorii de infracţiuni specifice la adresa mediului.

Pentru asigurarea unei protecţii cât mai eficiente a mediului este necesară, de asemenea şi stimularea infractorului – chiar după ce acesta a săvârşit infracţiunea – de a căuta impunitate prin împiedicarea apariţiei unui pericol, sau chiar a unui prejudiciu.[5, p. 2 - 3]

În lumina efectului de protecţie al normei orice infracţiune contra mediului trebuie să fie examinată pentru a vedea dacă este posibil să se ofere făptuitorului un „bilet de întoarcere” spre impunitate. [5, p. 253 - 254].

De asemenea, se propune recunoaşterea principiului dependenţei dreptului penal în raport cu dreptul mediului; aceasta nu ar trebui să fie

delimitată decât în situaţii deosebit de grave. O altă consecinţă a acestuia este faptul că jurisdicţiile penale sunt legate, de obicei, de deciziile autorităţilor administrative, şi nu pot exercita controlul asupra acestora decât în cazul constatării unor neregularităţi majore.

Legătura dintre dreptul penal şi dreptul mediului a generat o formă specifică, marcată de caracterul tradiţional şi puternic individualizat al dreptului penal şi de noutatea, actualitatea, dar şi complexitatea dreptului mediului. „Acumularea exigenţelor şi particularităţilor imperativului protecţiei mediului a presupus modificări, dar şi dezvoltări remarcabile în câmpul penal.

Intervenţia penală în domeniul protecţiei mediului nu a fost un fenomen unic, ci, putem afirma că a cunoscut o reacţie de „ecologizare” a mai multor instituţii, dar şi norme tradiţionale. ” [5, p. 253 - 254].

Ca atare, în domeniul dreptului penal general, nevoia protecţiei şi conservării mediului a necesitat acceptarea totală şi stabilirea unui regim al răspunderii penale a persoanei juridice şi consacrarea unor sancţiuni adecvate în sfera combaterii criminalităţii de mediu. În sfera dreptului penal special s-a conturat un grup aflat în dezvoltare de infracţiuni la regimul protecţiei mediului, cu evidente tendinţe de autonomizare şi transformare în infracţiuni de mediu.

În domeniul procedurii penale, problematica ecologică a condus la apariţia unor aspecte noi, de la crearea unor jurisdicţii specializate în materie de mediu, sporirea, diversificarea şi individualizarea rolului expertizei tehnico- ştiinţifice în sistemul probator şi până la adăugarea de noi dimensiuni în măsurile de siguranţă sau de executare. [5, p. 254 - 255]

De asemenea, tehnicile şi metodele de investigare a infracţionalităţii de mediu, necesită abordări noi în domeniul criminalisticii şi aspecte inedite în ştiinţa criminalistică.

Amploarea, particularităţile şi importanţa intervenţiei penale în materia protecţiei mediului, deopotrivă în planul dreptului pozitiv, implicând sistemic dreptul naţional, dreptul Uniunii Europene şi dreptul internaţional determină, tranziţia de la reglementările privind protecţia mediului cu ajutorul dreptului penal, la un adevărat drept penal al mediului, ca disciplină distinctă, de intersecţie între dreptul penal şi dreptul mediului, dar cu obiective şi totodată cu caracteristici aparte, negăsite la celelalte ramuri de drept şi discipline ştiinţifice contributorii.[7, p. 26]

În prezent dreptul penal al mediului se află într-o etapă de pionierat şi astfel, nu mai poate fi analizat teoretic şi conceptualizat în mod distinct, împărţit pe calea punţilor apărute între cele două discipline de drept, ci, fără a se desprinde total de ele, impune recunoaşterea specificităţii şi, totodată, a autonomiei acestuia.[5, p. 267]

Desigur, aceste transformări survenite în privinţa intervenţiei administrative în domeniul mediului nu pot rămâne fără rezultate şi în planul dreptului penal, astfel că, menţinându-se fenomenul accesorialităţii, considerarea caracterului admis sau nu al riscului impune cel mai frecvent, prescripţiile normei tehnice.[6, p. 4]

Concluzii

Transformarea regimului protecţiei mediului prin intermediul dreptului penal, în sensul transformării sale într-un adevărat „drept penal al mediului”, rămâne încă un obiectiv de realizat în România.

Deoarece actualitatea socială o impune, iar documentele externe, dar şi prevederile *Directivei nr. 2008/99/CE privind protecţia mediului prin intermediul dreptului penal*, recunosc valoarea mediului, protejarea acestuia prin sprijinul dreptului penal, pentru a avea eficienţă maximă, este nevoie de transparenţă, şi, de aceea, dreptul penal al mediului este o ramură al cărui statut trebuie să se afle la cel mai înalt nivel de recunoaştere oficială şi considerare publică, pe măsura obiectivelor impuse.

Prin urmare, în cazul în care conţinutul noului cod penal care înlocuieşte în mod firesc infracţiunea împotriva mediului este ignorat, atunci cel puţin prevederile relevante vor trebui modificate în mod general pentru a incrimina şi sistematiza.

Până la elaborarea şi adoptarea unui cod de mediu care să acorde locul potrivit pentru a-şi ajusta ferm imaginea pentru a acoperi deficitul pe termen lung, considerăm că trebuie luate cu prioritate cel puţin două măsuri prioritare. Prin urmare, domeniul cercetării ştiinţifice este deschis mai întâi către acest domeniu pentru a clarifica principiile, conceptele şi caracteristicile actuale şi cele de perspectivă ale dreptului penal al mediului şi a deveni o nouă disciplină ştiinţifică.

A doua abordare este o alternativă, dar absolut necesară, şi se poate referi la o primă evaluare, cuprinzătoare, aprofundată a reglementărilor existente în ceea ce priveşte conţinutul şi metoda fiind absolut necesară. Cu astfel de concluzii relevante, se poate vedea şi se îndreaptă către reforme adecvate,

sistematizarea şi raţionalizarea dreptului penal al mediului, până la reglementări legale, globalizate în cadrul codului de mediu şi raportare corespunzătoare a prevederilor codului penal.

Referințe:

1. BRAŞOVEANU, F. Unele consideraţii privind protecţia mediului prin mijloace de drept penal. In: *Infracţiunea – Răspunderea penală – Pedeapsa. Drept şi Criminologie*. 25-26 martie 2021. Chişinău, Republica Moldova: CEP USM, 2021, pp. 329-337. ISBN 978-9975-158-12-1
2. BRAŞOVEANU, F. 14 prelegeri de dreptul mediului, Ed. Sitech, Craiova, 2019.
3. BRAŞOVEANU, F. Conceptul de protecţie a mediului, în Revista de studii şi cercetări sociale şi juridice Ars Aequi, Ed. Bren, Bucureşti, vară 2006, vol. I, nr. 5, pag. 164., ISSN 1842 – 1059.
4. DUȚU, M. Tratat de dreptul mediului, Ediţia 3, Bucureşti, Ed. CH Beck, anul 2007, 1109 pag.
5. DUȚU, M., DUȚU, A. Răspunderea în dreptul mediului, Ed. Academiei Române, Bucureşti, 2015, 480 p.
6. DUȚU, M. Introducere în dreptul penal al mediului, Bucureşti, Ed. Hamangiu, 2013, 254 p.
7. Directiva 2008/99/CE a Parlamentului European şi a Consiliului din 19 noiembrie 2008 privind protecţia mediului prin intermediul dreptului penal [Accesat: 29.04.2022] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-ontent/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1257
8. CĂZĂNEL, M., “The Structure, Characters and Effects of Legal Rights Potestative,” Ovidius University Annals, Economic Sciences Series, Ovidius University of Constantza, Faculty of Economic Sciences, 2015, vol. 0(2), pages 22-25, May.
9. ANECHITOAE, C., BUZARNA-TIHENEA (GALBEAZA), A. Associate. profesor PhD., Ovidius University of Constanta, University of Constanta “Mircea cel Batran” Naval Academy Scientific Bulletin, Volume XVI – 2013 – Issue 1 Published by “Mircea cel Batran” Naval Academy Press, Constanta, Romania Harmonizing the legislation on the law of the sea CONSIDERATIONS REGARDING MANAGEMENT OPTIMIZATION (anmb.ro) [Accesat: 28.04.2021]
10. BOTINĂ, M., MARIN, M. Application of Legal Instruments of Protection in the Field of Personal Data–Human Rights between Challenges and Limits

(Aplicarea instrumentelor juridice de protecţie în domeniul datelor cu caracter personal - Drepturile omului între provocări şi limite), ConScienS Conference Proceedings, January 17-18, 2021, pp. 57-66

11. MARIN, M. Comparative analysis regarding the immovable goods publicity and the land book of the states of the European Union, Law Review - International Journal of Law and Jurisprudence Open Source Online Publication, Edited by the Union of Jurists of Romania and Universul Juridic Publishing House, e-ISSN 2246-9435, volumul: upplement of Law Review - Year 2019, pp. 229-236, 2019.
12. MARIN, M. The cadastral and judicial record, as well as the approval of cadastral works in romanian law, 16th International Multidisciplinary Scientific GeoConference SGEM 2016, SGEM2016 Conference Proceedings, ISBN 978-619-7105-60-5 / ISSN 1314-2704, June 28 - July 6, 2016, Book2 Vol. 3, pp. 479-486.
13. ERIMIA, C.-E., CARACOSTEA, L.M. The limitation of the free movement of goods on the internal market of the European Union justified by environmental protection, 15th International Multidisciplinary Scientific GeoConference SGEM 2015, 16-25 June, 2015, Bulgaria, Vol. II, ISBN 978-619-7105-40-7, pp. 811-816.
14. ERIMIA, C.-E. EU legislative solutions regarding environmental risk of pharmaceutical products, 17th International Multidisciplinary Scientific GeoConference SGEM 2017, SGEM2017 Conference Proceedings, ISBN 978-619-7408-11-9 / ISSN 1314-2704, 29 June - 5 July, 2017, Vol. 17, Issue 54, pp. 291-298.
15. DURĂ, N., MITITELU, C. Human rights and their universality. From the rights of the „individual” and of the „citizen” to „human” rights, în vol. International Conference, “Exploration, Education and Progress in the third Millennium”, Proceedings vol. I, no. 4, Galati University Press, Galaţi, 2012, p. 103-127.
16. DURĂ, N., MITITELU, C. The human fundamental rights and liberties in the Text of some Declarations of the Council of Europe, în vol. „Exploration, Education and Progress in the Third Millennium”, vol. I, no. 5, Ed. ProUniversitaria, Bucureşti, 2015, p. 7-22.
17. MITITELU, C. The Right to Life. From the Prevention of Torture and Inhuman Punishment to the Abolition of the Death Penalty, in “Ovidius” University Annals, Economic Sciences Series Volume XIII, Issue 2, 2013, p. 128-133.

18. MITITELU, C. The European Convention on Human Rights, in 10th Edition of International Conference The European Integration – Realities and Perspectives (EIRP Proceedings Vol. 10), Danubius University Press, Galați, 2015, p. 243-252.
19. TRANDAFIRESCU, B.C. Teoria generală a dreptului. Caiet de seminar, Ed. Muntenia, Constanța, 2010, p. 60-62.